

AGROBIZNES, FAN VA TEXNOLOGIYALAR

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON
JURNALI

Агробизнес, наука и технологии

Agribusiness, science and technology

№ 083688

ISSN:
3060-5245

Toshkent-2026

Platform & workflow by
OJS / PKP

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – i.f.d. (DSc), professor.

Bosh muharrir o'rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – q.x.f.d. (DSc), professor.

Farmonov To'liqin Xayitmurodovich – i.f.d. (DSc), professor.

Muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent.

Tahrir hay'atining xalqaro a'zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – i.f.d. professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė – i.f.d. professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich – i.f.d. professor (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo'jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Daiva Makutenene – professor, (Vitautes Magnus universiteti, Litva)

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna – i.f.d. dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay'ati:**08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:**

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), professor;

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), professor;

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), professor;

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), professor;

Askarov Nazimjon Niyozovich – i.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Altinbek Yangibayevich – i.f.d. (DSc), professor;

Boltayev Abror Sayitmuradovich – i.f.d. (DSc), dotsent;

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n. professor;

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n. dotsent;

Achilov Mashrab Ulug'bekovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n. dotsent;

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich – i.f.f.d. (PhD);

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n. dotsent;

Dexkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Roziqov Jahongir Mustaqim o'g'li – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Ibragimova Madina Ismoilovna – i.f.f.d. (PhD), dotsent;

Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li – i.f.f.d. (PhD).

06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari:

Shokirov Alisher Djuraboyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc);

Abdiyev Fozil Rashidovich – q.x.f.d. (DSc);

Sattorov Maqsud Axtamovich – q.x.f.d. (DSc);

Yuldashov Nurbek Ergashovich – v.f.d. (DSc);

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich – q.x.f.d. (DSc), dotsent;

Namazov Ixtiyor Choriyevich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Xudayqulov Jonibek Bozarovich – q.x.f.d. (DSc), professor;

Eshonqulov Jamoliddin Saporboy o'g'li – q.x.f.d. (DSc), professor;

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., katta ilmiy xodim;

Atabayev Ma'ruf Maxmudovich – q.x.f.n. professor;

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD);

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.n. dotsent;

Elboboyev Abdug'ani Shuxrat o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Muxammadov Yo'ldoshbek Akmal o'g'li – q.x.f.f.d. (PhD);

Maxmudova Shaxnoza Abdufattaxovna – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent;

Idrisov Xusanjon Abdujabborovich – q.x.f.f.d. (PhD), dotsent.

MUASSIS

Toshkent davlat agrar
universiteti

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

JURNALNING ILMIYLIGI:

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 30.11.2024-yildagi
№364/5-sonli qarori bilan
08.00.00-Iqtisodiyot fanlari
bo'yicha, 08.05.2025-yildagi
№370/5-sonli qarori bilan
06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari
bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy
ilmiy natijalarini chop etish
tavsiya etilgan milliy ilmiy
nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

Elektron nashr, 973 sahifa.
E'lon qilishga 2026-yil
30-sentabrda ruxsat etildi.

JURAYEVA ZILOLA TUROBOVNA

O'zbekistonda sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish sharoitida inson kapitalining raqamli iqtisodiyot rivojlanishiga ta'sirini ekonometrik baholash.....582

TURDIYEV ABDULLO SAGDULLAEVICH

O'zbekiston hududlarida qurilish materiallariga talab muhiti omillarining panel bahosi.....592

TO'RAYEVA SEVINCH SIROJIDDINOVNA

Olmalik kon-metallurgiya kombinatida investitsion loyihalarni moliyalashtirish samaradorligini oshirish mexanizmlari.....602

JOMOLOV MUZAFFAR MIRZOXITOVICH

Hududlarda investitsiyalar samaradorligini kompleks baholash uslubiyoti: Toshkent viloyati shahar va tumanlari misolida.....608

KABILOVA ZEBO BABAKULOVNA

Surxondaryo viloyatining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti va mehnat resurslari salohiyatini tahlili.....620

QISHLOQ XO'JALIGI FANLARI

TURDALIYEV AVAZBEK TURDALIYEVICH, YIGITALIYEV OBLOYOR DONIYORJON O'G'LI

Anor (*Punica Granatum* L) ekilgan maydonlarda tuproq biologik faolligi ko'rsatkichlarining meva hosildorligi va sifatiga ta'siri.....628

SOTIBOLDIYEVA GO'ZALXON TOLIBJONOVNA, MIRKOMILOV ABOBAKIR DILSHODJON O'G'LI

Kolmatajlangan och tusli bo'z tuproqlarda biomikrolarning selektivligi.....634

BAUETDINOVA INABAT SATULLAEVNA, TEULIEV JAKSILIK BEGDULLAEVICH, ALLANAZAROV SULTANBEK REYPAZAROVICH

Kuzgi bug'doyni yomg'irlatib sug'orish va oziqlantirish me'yorlarining tuproq suv o'tkazuvchanligiga ta'siri.....643

OCHILDIYEV O'TKIR OLLANAZAROVICH, MUSURMONOV AZZAM TURDIYEVICH, ABDUG'ANIYEV ULUG'BEK BURXONIDDIN O'G'LI, AMINJONOV BUNYODBEK BAXRAMJON O'G'LI, TURAPOV URAL YUSUPOVICH, SAYFIEV SHERZOD BEKNAZAROVICH

Tok tuplaridagi hosil yuklamasi me'yorini belgilash va uning hosildorlikka ta'sirini ilmiy asoslash.....649

MUSAYEV MANSUR SAMANDAROVICH, RAVSHANOV MIRJALOL

Ma'danli o'g'itlar me'yorlarining bahorgi bug'doy navlari don hosildorligiga ta'siri.....655

SOTIBOLDIYEVA GO'ZALXON TOLIBJONOVNA, MIRKOMILOV ABOBAKIR DILSHODJON O'G'LI

Kolmatajlangan tuproqlarda paragenetik elementlarning geokimyoviy xususiyatlari: Ca va Sr misolida.....660

IDIYEVA XADICHA FAXRIDINOVNA

O'rmon fondi yerlarining raqamli kadastr pasportini gat asosida shakllantirish (Kogon tumani misolida).....667

XALILOVA KAMOLA ABDULXODI QIZI, TUXTAYEVA DINORA NAVRUZOVNA

O'zbekistonda qarag'ay (*Pinus* L.) seleksiyasi va unga qo'yiladigan talablar.....677

TURSUNOV SAYDULLO ZOKIRJON O'G'LI

Fosforli o'g'itlarning moyli zig'ir hosildorligi va hosil tarkibiga ta'siri.....683

JURAYEV JAVLON MIRZATILLAYEVICH

Ayrim ra'noguldoshlar oilasi vakillarining asalarilar soni ortishiga ta'sir etish ko'rsatkichlari.....689

IDIYEVA XADICHA FAXRIDINOVNA

O'rmon fondi yerlarining raqamli kadastr pasportini GIS monitoring ma'lumotlari asosida takomillashtirish (Kogon tumani misolida).....695

TADJIEV MARDONQUL, OCHILDEY NAJMIDDIN NARBAEVICH, ESHQURBONOVA NIGORA ALIYAROVNA

Ingichka tolali g'o'za hosildorligining navbatlab va almashlab ekish tizimlariga bog'liqligi.....703

RAXIMOVA JAMILA SHAVKAT KIZI, BERDIBAYEVA DILFUZA BAZARBAEVNA

O'rmon tugmachaguli (*Malva Sylvestris* L.)ning botanik tasnifi, tarixi, geografik areali va bioekologiyasiga oid ilmiy tadqiqotlar tahlili.....708

TADJIEV MARDONQUL, OCHILDEY NAJMIDDIN NARBAEVICH

Almashlab ekish tizimlarning ingichka tolali g'o'zaning o'sishi, rivojlanishiga ta'siri...718

ISROILOV BAXTIYOR ABDULLAYEVICH, SOLAYEVA DINORA BAXTIYOR QIZI

Marjumakni rivojlanish fazalarini davomiyligiga ekish muddati, me'yor va usullarining ta'siri.....723

ESHQURBONOVA NIGORA ALIYAROVNA

Sug'oriladigan taqir-o'tloqi tuproqlari sharoitida ingichka tolali g'o'za naviga Agrozim bioo'g'itini ta'sirini baholash.....731

ABDULLAYEVA MAVJUDA NURIDDINOVNA, EGAMURODOV SHAXBOZ

Kuzgi boshqoli don ekinlari yetishtirishda bioo'g'itlarning tuproq unumdorligi va hosildorlikka ta'siri bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlarining tahlili.....736

RAXMONOV AKBAR TURAQUL O'G'LI

Tut ipak qurtining biologik va pilla mahsuldorlik ko'rsatkichlariga turli oziqlantirish usullarining ta'siri.....745

CHORIEVA ZARXOL QODIROVNA

Surxondaryo viloyati Sherobod tumani o'rta sho'rlangan tuproqlarining genetik-morfologik tuzilishi.....753

TURG'UNBOYEVA ZULFIZAR G'AYRATJON QIZI

Markaziy Osiyoda yaratilgan bug'doy navnamunalarining morfo-fenologik xususiyatlari va seleksion qiymatini baholash.....758

NURMATOVA DILDORAXON ERKINJON QIZI

Yeryong'oqning "Salomat" navida tup qalinligi va o'simliklar saqlanuvchanligiga ekish sxemasi, mineral o'g'it va biostimulyatorlarning ta'siri.....762

RAXMONOV AKBAR TURAQUL O'G'LI

Tut ipak qurtining biologik va mahsuldorlik ko'rsatkichlariga kompleks preparatning ta'siri.....769

MAMASAI DOV OLIMJON ELMUROD O'G'LI, UMIDOV SHAVKAT ERGASHEVICH

Sut xomashyosini yig'ish va dastlabki sovitish rejimlarining sifat ko'rsatkichlari barqarorligiga ta'siri.....776

ABDULLAYEV ZOKIR IKROMJONOVICH, SALOHIDDINOV JAXONGIR

Qulupnay mevasini sublimatsion usulda quritishning texnologik ko'rsatkichlarini baholash.....783

YULDASHEVA GUZAL QAXXOR QIZI

Farg'ona viloyati intensiv shaftoli bog'larida fenologik fazalar bilan zararli organizmlar rivojlanishining o'zaro bog'liqligi.....789

ESHQUVVATOV JASUR

Sirdaryo viloyati sharoitida chilonjiydaning istiqbolli navlari ko'chatlarini yetishtirish texnologiyasini takomillashtirish.....794

TO'RAMATOV RUSTAM G'OPUROVICH, SHOKIROV ALISHER JO'RABOYEVICH

Qovoq navlarining takroriy muddatda yetishtirish samaradorligi.....806

JO'RAYEV SIROJIDDIN TURDIQULOVICH, ISAQOV BOBURNIRZO ULUG'BEK

O'G'LI, OLIMOVA ZULXUMORXON QAXRAMONJON QIZI, BOYLIYEV MA'RUF

G'o'zaning Gossypium Hirsutum L. mahalliy navlarida suv tanqisligiga bardoshlilikni morfofizilogik va SSR markerlar asosida kompleks baholash.....812

OSERBAEVA TAMARAXAN, KUNAKBAEV NURJAN SARSENOVICH

Qoraqalpog'iston sharoitida no'xat navlari poya balandligiga ekish muddatlari va me'yorlarining ta'siri.....818

KADIROV ABDUXALIL RO'ZMAXAMMATOVICH

Qishloq xo'jaligi yerlarining toifasini o'zgartirish jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirish.....824

ABDULLAYEV ZOKIR IKROMJONOVICH, YO'LDOSHEV O'TKIR

Mahalliy sharoitda yetishtirilgan gilos mevalarini gazli muhit sharoitida saqlashning ilmiy va amaliy asoslari.....830

ESHONQULOV JAMOLIDDIN SAPORBOY O'G'LI, TASHIMOV SULTANMUROD

CHORIYEVICH, ZARIFBAYEV JASUR SHAVKATOVICH, RAHMONOVA DILRABO

Tomchilatib sug'orishning takroriy ekilgan shirin makkajo'xori hosildorligiga ta'siri.....836

TURAYEV RUHIDDIN AMIRQULOVICH, TEMIROVA SHAXNOZA

Suv fondi yerlari monitoring yuritish usulini dasturiy ta'minotda takomillashtirish....840

KAYPNAZAROV JANDOS JUMAMBETOVICH, ORINBASAROV AJINIYAZ

ASANOVICH, PIRLANOVA BAXTIGUL SHARAPATOVNA, AYTMURATOVA NILUFAR

In Vitro usulida ekinlarni ko'paytirish va gen bankni ishga tushirish istiqbollari.....854

SHOKIROV ALISHER JO'RABOYEVICH, TO'RAMATOV RUSTAM G'OPUROVICH

Takroriy ekinda qovoq navlarining hosildorligiga oziqlanish maydoning ta'siri.....860

ARTIKOVA HAFIZA TO'YMURODOVNA, SHADIYEVA SAYYORA

Soya navlari ekilgan tajriba dalasi tuprog'ining suv o'tkazuvchanligi.....865

ABDALOVA GULISTON NURANOVNA, SHIMBERGENOVA GULZINA

Turli sug'orish tartiblarining yem-xashak ekinlarining tuproqda qoldirgan ildiz va ang'iz qoldiqlari miqdoriga ta'siri.....869

ISROILOV BAXTIYOR ABDULLAYEVICH, SOLAYEVA DINORA BAXTIYOR QIZI

Marjumakni barg shakllanishiga ekish muddati, me'yori va usullarining ta'siri.....873

ABDULAZIZOVA DILNOZA ABDULAZIZOVNA

Durdona navli mosh unidan foydalanishning bug'doy unining nonboplik xususiyatlari va non sifatiga ta'siri.....879

SHAMSIYEV AKMAL SADIRDINOVICH, ABDURAXMANOV UBAYDULLA

ZULFIQOROVICH, ESHONQULOV JAMOLIDDIN SAPORBOY O'G'LI, TO'RAMURODOV

XUSNIDDIN ASLIDDIN O'G'LI

Yeryong'oq navlarini takroriy muddatda yetishtirishning tuproq suv o'tkazuvchanligiga ta'siri.....885

YULDOSHEV ISKANDAR, SOBITOV O'LMASBOY TOJAXMEDOVICH

Markaziy Farg'ona sug'oriladigan o'tloqi-saz tuproqlarida gipslashish darajasining umumiy fizik xossalarga ta'siri.....889

RAXIMOV AVAZBEK XOLMAMATOVICH, XAYDAROV BEKMUROD DO'SIYAROVICH, TOSHPO'LATOVA DURDONA SHAVKATJON QIZI

Yomg'irlatib sug'orishdan foydalanishning lalmikor maydonlaridagi ekinlar hosildorligiga ta'siri.....894

ALLAYAROV XAMZA NAZARALIYEVICH, YULDOSHEV ISKANDAR

Baxmal tumanida suv eroziyasiga uchragan lalmi tuproqlarning kimyoviy va agrokimyoviy xossalari.....900

HAKIMOVA NODIRA XAYRILLOEVNA, XALILOVA MA'MURA RAVSHAN QIZI

Tuproq suv o'tkazuvchanligiga kuzgi bug'doy va dukkakli ekinlarning ta'siri.....905

YUNUSOV SALOXIDDIN ADXAMOVICH, ABDURAXMANOV UBAYDULLA ZULFIQOROVICH, UMAROVA DILDORA HUSNUTDINOVNA, ADXAMOV BIOLDIN

Ko'katli sabzavot ekinlarini yetishtirishda bioo'g'itlar bilan oziqlantirish samaradorligi.....910

XODIYEVA SITORA SHOXABBOS QIZI

Qashqadaryo viloyati och tusli bo'z tuproqlarida ildizdan va barg orqali oziqlantirishning soya navlari o'suv davri davomiyligiga ta'siri.....920

XUSANOV SARDORBEK, MUHSINJON NODIRJONOV

Turli sug'orish texnologiyalarining sholi yetishtirishda tuproq hajm massasi o'zgarishiga ta'siri.....927

ABDULLAYEVA GULNORA ALIJONOVNA, IBRAGIMOVA DILDORA QAXRAMONOVNA, TIRKASHEVA NODIRAXON MANSUROVNA

Yangi mikroelementli o'g'itlarning qo'llashni g'o'za barg yuzasining o'zgarishiga ta'siri.....930

MO'MINOV ABDUVALI AKBARALIEVICH, DJO'RAEV MUQIMJON YAQUBJONOVICH

Global iqlim o'zgarishi sharoitida tritikale seleksiyasida stressga bardoshlilik, don hosildorligi va sifatni uyg'unlashtirishning ilmiy asoslari.....935

KOMILOV RUSTAM MAXAMMADOVICH, IDRISOV XUSANJON ABDUJABBOROVICH, SULTONMAXMUDOVA GULASAL AHMADALI QIZI

Farg'ona viloyati sharoitida takroriy ekilgan mosh navlari uchun ekish muddati, ko'chat qalinligi va oziqlantirish me'yorlarini maqbullashtirish.....941

SATTOROV OBIDJON ODINAMAXMADOVICH

Jahon uzumchiligida zamonaviy tendensiyalar va O'zbekistonning uzum ishlab chiqarish hamda eksport salohiyati.....947

AMANTURDIYEV ALISHER BALKIBAYEVICH, SAMATOV ABDULAZIZ

G'o'zaning xorijiy navlar ishtirokidagi F₁ duragay kombinasiyalarida tezpisharlik, tola chiqimi va uzunligi ko'rsatkichlarining irsiylanishi.....956

KOMILOV RUSTAM MAXAMMADOVICH, IDRISOV XUSANJON ABDUJABBOROVICH, TO'RAKELDIYEVA HAMIDAXON ISROILJON QIZI

Kuzgi bug'doydan keyin fasolni takroriy ekishda ang'izga to'g'ridan-to'g'ri ekish va an'anaviy ekish texnologiyalarining hosildorlik hamda resurs sarfiga ta'siri.....962

TURSUNOV NURULLO ABDURAZZOQOVICH, TURG'UNOVA NAMUNA

Namangan viloyati sharoitida yetishtirilgan kishmishbop uzum navlarining morfologik va biologik ko'rsatkichlarini baholash.....969

UO'K: 631.11:631.51:631.816.458.41,4

YOMG'IRLATIB SUG'ORISHDAN FOYDALANISHNING LALMIKOR MAYDONLARIDAGI EGINLAR HOSILDORLIGIGA TA'SIRI

RAXIMOV AVAZBEK XOLMAMATOVICH

Toshkent davlat agrar universiteti

Agronomiya va agrotekhnologiyalar kafedrası dotsenti

XAYDAROV BEKMUROD DO'SIYAROVICH

Lalmikor dehqonchilik ilmiy-tadqiqot instituti loyiha rahbari, q.x.f.f.d., k.i.x.

TOSHPO'LATOVA DURDONA SHAVKATJON QIZI

International school of Finance technology and science instituti xodimi

Annotatsiya. Maqolada lalmikor maydonlardagi ekinlar hosildorligini oshirishda yomg'ir va kichik sel suvlaridan samarali foydalanish, ko'p yillik ob-xavo sharoitlarini taxlil qilgan holda tuproq namlanish chuqurligining qishloq xo'jaligi ekinlari o'sishi va rivojlanishiga ta'sirini o'rganish, dehqonchilik yuritishning ilmiy asoslangan maqbul tizimini, fermer xo'jaliklarining yer sharoiti, tuproq va ob-havo sharoitlarini, xo'jalik yuritish soxasini hisobga olgan holda g'alla, toza va band shudgor almashlab ekish sxemalarini joriy etish tuproq unumdorligini oshirishga imkon yaratilishi bayon etilgan.

Kalit so'zlar: lalmikor maydon, yomg'ir va kichik sel suvlari, tipik bo'z tuproq, ob-havo sharoitlari, tuproq namligi, hosildorlik.

Аннотация. В статье описывается эффективное использование дождевых и паводковых вод для повышения урожайности сельскохозяйственных культур на богарных землях, изучение влияния глубины увлажнения почвы на рост и развитие сельскохозяйственных культур на основе анализа многолетних климатических условий, внедрение научно обоснованной оптимальной системы земледелия, а также схем зернопаровых севооборотов - с чистым и занятым паром - с учётом земельных условий, почвенно-климатических характеристик и хозяйственной деятельности фермерских хозяйств, что создаёт возможности для повышения плодородия почвы.

Ключевые слова: богарные земли, дождевые и паводковые воды, типичная серозёмная почва, климатические условия, влажность почвы, урожайность.

Abstract. The article describes the efficient use of rainwater and small flood waters to increase crop yields in dryland areas, the study of the effect of soil moisture depth on the growth and development of agricultural crops based on analysis of long-term climatic conditions, the introduction of a scientifically based optimal farming system, and grain crop rotation schemes-including bare and occupied fallow-taking into account the land conditions, soil and climatic characteristics, and farming activities of farms, all of which create opportunities for increasing soil fertility.

Keywords: rainfed area, rainwater and small flood waters, typical grey soil, climatic conditions, soil moisture, yield.

KIRISH

Bugungi kunda dunyo bo'yicha lalmikor maydonlar 1,4 mlrd hektarni yoki jami dehqonchilik yuritiladigan yerlarning 85-87 foizini tashkil etadi. Bu maydonlar deyarli barcha qit'alarining qurg'oqchil cho'l va sahro mintaqalarida mavjud. Dunyodagi lalmikor maydonlar Osiyo qit'asida, xususan, Sahroi Kabirda qishloq xo'jaligi yerlarining 95 %, Yaqin Sharq va Shimoliy Afrikada 75 %, Sharqiy Osiyoda 65 %, Janubiy Osiyoda 60 % ini tashkil etadi⁴

⁴<https://www.fao.org/3/i1688r/i1688r.pdf>

O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligida foydalaniladigan lalmikor yerlar 754,9 ming hektarni tashkil qiladi, bu yerlar mintaqasiga qarab dengiz sathidan 200 metrdan 1500-1800 metr balandlikda tarqalgan va ushbu maydonlarda yillik yog'in-sochin miqdori 250-700 mm ni tashkil qiladi. Lalmikor yerlar o'zining tuproq va ob-havo sharoitlari, dengiz sathidan balandlikda joylashganligiga qarab 4 ta mintaqadan iborat bo'lib, bu maydonlarda o'ziga xos dehqonchilik yuritish tizimi qo'llaniladi. Yog'in-sochinning nisbatan kamligi (200-600 mm), iqlimning keskin kontinentalligi, qishi sovuq yoki yoz oylari quruq va uzoq davom etishi, yog'ingarchilikning asosiy qismi (60-65 %) qish va erta bahorga to'g'ri kelishi natijasida kuzgi g'alla ekinlari vegetatsiyasining 2-yarmi (boshqolash-pishish) tuproq va havo qurg'oqchiligi sharoitida davom etadi.

Qishloq xo'jaligini yuqori bosqichga ko'tarishda mavjud resurslardan oqilona foydalanish, ekinlarni parvarishlashning ilmiy asoslangan, resurstejamkor, takomillashgan agroteknologiyalarini joriy etish, kam mablag' sarflab yuqori va sifatli hosil yetishtirish shu kunning muhim vazifalaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 18 iyundagi PF-5742-son, hamda 2019 yil 23 oktyabrdagi PF-5853-son Farmonlarida "...sug'oriladigan va lalmi yerlar, tog' va tog'oldi hamda cho'l-yaylov hududlarining tuproq unumdorligini oshirish, suv va boshqa tabiiy resurslardan samarali foydalanish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borish, lalmi yerlardan foydalanishning ilmiy asoslangan samarali texnologiyalarini ishlab chiqish va joriy etish" ga oid ilmiy tadqiqot loyihalari tanlovini tashkil etishga alohida ahamiyat berish ko'rsatilgan.[4]

O'zbekiston lalmikor maydonlarining ob-havo sharoitlarining 44 yil davomidagi tahlili. Lalmikor maydonlarda turli yillarda kuz-qish, bahor oylarida ob-havoning tez-tez o'zgarib turishi shimoldan keladigan sovuq, janubiy- g'arbiy tomondan iliq tropik havo oqimlarining kirib kelishi natijasida ro'y beradi.[3]

Ko'p yillik ma'lumotlarga ko'ra, bu lalmikor mintaqada kuzgi boshqoli don ekinlari vegetatsiyasi davrida (oktyabr-iyun) yog'in-sochinning yillik o'rtacha me'yori 361,9 millimetrni tashkil etadi va quyidagicha taqsimlanadi; kuzda g'alla ekish mavsumida (oktyabr) 17,1 mm (4,7 %); kech kuz va qish oylarida (noyabr, fevral) 182,4 mm (50,5 %) va bahor oylarida (mart- may) -154,0 mm (42,5 %); yoz oyida (iyun) 8,4 mm (2,3%) bo'lgan.[2]

Lalmikor maydonlarida har qanday ob-havo sharoitlarida barqaror yuqori hosil yetishtirishning asosini tashkil etadigan, noqulay tuproq va ob-havo sharoitlarida boshqoli, dukkakli don va boshqa lalmi ekinlarni resurstejamkor agroteknologiyalar asosida yetishtirish dolzarb vazifalardan biridir.

TADQIQOTNING USULLARI

Tajriba o'tkazilgan yillarda tuproq va o'simlik tahlillari "Методы агрохимических, агрофизических и микробиологических исследований в хлопковых районах". (Toshkent, 1963), Tajriba maydonlarini tanlash va variantlarni joylashtirish "dala tajribalarini o'tkazish uslublari" (2007), Fenologik kuzatishlar, biometrik o'lchovlar "Методика Государственного сорто

испытания сельскохозяйственных культур" (1985), tuproq namligi termostatda 105^oS haroratda quritish yo'li bilan, -o'simlikning biomassasi to'plashi V.A.Kumakov (1982) uslubida, tajribalardan olingan natijalarning statistik tahlili B.A.Dospexov «Методика поливого опыта» (M, 1985) uslubi bo'yicha bajariladi.

TAJIRIBA NATIJALARI VA MUNOZARALAR

Ko'p yillik tadqiqotlarga asoslanib A.F. Bolshakov (1950) respublika hududidagi barcha lalmikor maydonlarda tuproqning namlik tartiboti yuvilmaydigan, ya'ni impermatsid tipiga mansub bo'lib, tuproqlarning namlangan chuqurlikdan pastda (1,5-2 metrdan past) namlik miqdori to'liq kapilyar namlik darajasidagi quruq "o'lik qatlam" yuzaga keladi degan xulosaga bergan.[1]

Respublikadagi lalmikor tuproqlarning namlik tartiboti turli yillarda A.A.Rode, A.F.Bolshakov (1950), S.N.Rijov (1953), X.M.Abduvoxidov (1962), S.M.Mamaniyazov (1967), A.S.Miloserdova (1978), M.Yu.Yunusov (1973), X.Yusupov (1990, 2001, 2011, 2014) va boshqalar tomonidan o'rganilgan.[2]

Ko'p yillik ma'lumotlarga asosan (G.A.Lavronov, 1979), yog'in-sochin miqdori oktyabrda 0-65 mm, noyabrda 0-89 mm, dekabrda 3-110 mm atrofida tebranib turgan bo'lsa, so'nggi yillarda oktyabrda yog'ib o'tgan yog'in-sochin miqdori tegishli 0-109,3 mm; 0-73,1 mm va 2,6-142,5 mm bo'ldi.[2]

Lalmikor maydonlarning nam bilan yarim ta'minlangan qir-adirlik mintaqasida yog'in-sochin miqdori ko'p yillik me'yor atrofida (362 mm) bo'lgan yillar kech kuz, qish va bahor oylarida yog'in-sochinning bir tekis taqsimlanishi tuproqning 0-100 sm chuqurlikda tuproq namligi kuzda 5,8- 10,2 %, bahorda esa 9,5-10,8 % bo'lib, bu esa kuzgi g'alla ekinlari o'suv davrining muhim fazalarida (gullash va sut-mum pishish) yuzaga kelib havo qurg'oqchiligining salbiy ta'sirini yumshatishga imkoniyat yaratdi, o'g'itlanmagan maydondagi bug'doy hosildorligi 11,0- 14,7 s/ga ni, N₄₀P₄₀ berilganda esa 15,5-21,8 s/ga ni tashkil etganligi kuzatildi.

Ob-havo seryog'in kelgan yillarda (466-488 mm 501-542 mm) kech kuz (noyabr), qish va bahor oylarida, ayniqsa may oylarida 36,3-104,9 mm yomg'ir yog'ishi tuproqning 0-160 sm gacha namlanishiga olib keldi. Tabiiyki, tuproqning bunday namlanishi kuzgi g'alla ekinlarining o'sishi va rivojlanishi hamda mo'l hosil to'plashiga qulay sharoit hisoblanadi. Ushbu yillarda tuproq namligi kuzda 10,2-13,8 %, bahorda esa 15,8-12,8 % ni tashkil etib, o'g'itlanmagan maydondagi bug'doy hosildorligi 11,8- 19,4 s/ga ni, N₄₀P₄₀ berilganda esa 14,9-29,4 s/ga ni tashkil etganligi kuzatildi.

Qishloq xo'jaligida suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida 2022 yil 1 mart. PQ-144-son qarorida So'nggi yillarda mamlakatimizda qishloq xo'jaligi yerlarining samaradorligini, jumladan suvni tejaydigan texnologiyalarni qo'llagan holda, oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy qilishdagi mavjud kamchilik va muammolarni bartaraf etish, mintaqada kuzatilayotgan suv tanqisligining salbiy

ta'sirini yumshatish, shuningdek, qishloq xo'jaligi ekinlarini yetishtirishda suv resurslaridan yanada samarali foydalanishga qaratilgan.

Birgina suvdan tejamkorlik bilan foydalanish yo'nalishini oladigan bo'lsak, 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida 7 milliard kub metr suvni tejash vazifasi belgilangani ham fikrimizni tasdiqlaydi.

Ma'lumotlarga e'tibor qaratadigan bo'lsak, bugun yer yuzida qariyb 1,1 milliard kishi turli darajadagi suv tanqisligidan aziyat chekmoqda. Global iqlim o'zgarishi natijasida so'nggi 50-60 yil davomida birgina Markaziy Osiyoda muzliklar maydoni taxminan 30 foizga qisqargan.[5]

Yomg'ir suvidan foydalanib, bir kishi kuniga o'rtacha 71 litrgacha ichimlik suvni tejashi mumkin. Hozir, bir kishining kunlik o'rtacha suv sarfi 130 litrni tashkil etadi. Agar biz hozir toza ichimlik suv sarflayotgan ishlab chiqarish jarayonlari, maishiy, uy-xo'jaligi, avtomobillarni yuvish kabilar yog'ingarchilik suvi hisobidan bo'lsa, mamlakat bo'yicha sezilarli miqdorda toza ichimlik suv tejaladi, deyiladi ma'lumotlarda.

Misol uchun, Turkiyada 2 ming kvadrat metrdan ortiq ko'p qavatli uylar hamda yangi qurilayotgan binolarda yomg'ir suvini yig'ish tartibi belgilangan. Germaniyada Frankfurt aeroportida yig'ilgan yomg'ir suvi aeroportning ko'kalamzorlashtirilgan hududlarining 60 foizini sug'orish va texnik suv o'rnini qoplash imkonini beradi. Avstraliyada esa yomg'ir suvi shaharlarda 9 foiz, shahardan tashqarida 63 foiz suvga bo'lgan talabni qondiradi.[8]

1-jadval

Turli agrotexnik tadbirlarning «Qizil don» navining hosildorligiga ta'siri, (G'allaorol, 2025y.)

№	Variantlar	Hosildorlik, ga/s.				Qo'shimcha hosil	
		Qaytariqlar bo'yicha			O'rtacha s/ga		
		1	2	3		± s/ga	%
1.	Kuzgi bug'doy o'g'itsiz	3,1	3,3	3,4	3,3	-	100
2.	Kuzgi bug'doy R ₄₀	3,7	3,8	3,5	3,6	0,3	109
3.	Kuzgi bug'doy R ₄₀ + N ₄₀	4,0	4,5	4,3	4,2	0,9	127
4.	Kuzgi bug'doy R ₄₀ + N ₄₀ + suspenziya	4,6	4,8	4,2	4,5	1,2	136
5.	Kuzgi bug'doy o'g'itsiz+ may oyida yomg'irlatib sug'orish	3,8	4,5	3,5	3,9	0,6	118
6.	Kuzgi bug'doy R ₄₀ + may oyida yomg'irlatib sug'orish	4,5	4,7	4,2	4,4	1,1	133
7.	Kuzgi bug'doy R ₄₀ +N ₄₀ + may oyida yomg'irlatib sug'orish	5,1	4,5	5,0	4,8	1,5	145
8	Kuzgi bug'doy R ₄₀ + N ₄₀ + suspenziya + may oyida yomg'irlatib sug'orish	5,3	5,1	5,2	5,2	1,9	157

Yomg'irlatib sug'orishdan samarali foydalanish bo'yicha turli agrotexnik tadbirlarning bug'doy hosildorligiga ta'siri o'rganilganda yumshoq bug'doyning "Qizil don" navi 2025 yil qaytariqlar bo'yicha hosildorligi qo'llanilgan agrotexnik tadbirlarga qarab gektariga 3,3-5,2 sentnarni, kuzgi bug'doy o'g'itsiz nazorat variantida 3,3 s/ga, Kuzgi bug'doy R_{40} variantlarda esa 3,9 s/ga tashkil etgan bo'lsa kuzgi bug'doy $R_{40}+N_{40}$ variantida 4,3 s/ga, kuzgi bug'doy $R_{40} + N_{40} +$ suspenziya variantida 4,6 s/ga, kuzgi bug'doy o'g'itsiz+ may oyida yomg'irlatib sug'orish variantida 4,0 s/ga ni tashkil qildi.

Eng yuqori hosildorlik xar ikkala faktor ya'ni an'anaviy va may oyida bir marta yomg'irlatib sug'orishda mineral o'g'itlar bilan oziqlantirilganda hamda barg orqali oziqlantirish uchun suspenziya qo'llanilgan kuzgi bug'doy $R_{40} + N_{40} +$ suspenziya+ may oyida yomg'irlatib sug'orish variantida 5,2 s/ga olindi. Bu variantda olingan qo'shimcha don hosili nazorat, ya'ni kuzgi bug'doy o'g'itsiz an'anaviy va Kuzgi bug'doy o'g'itsiz+ may oyida yomg'irlatib sug'orish variantlariga nisbatan 0,3-1,5 sentnarni yoki 109-157 foizni tashkil etdi. Kuzgi bug'doy $R_{40} + N_{40} +$ suspenziya variantida kuzgi bug'doy $R_{40} + N_{40} +$ suspenziya+ may oyida yomg'irlatib sug'orish variantidan bug'doyning "Qizil don" navi hosildorligi 1,2 sentner kam bo'ldi.

XULOSALAR

1. Respublikaning lalmikor maydonlarida g'alla va boshqa ekinlar hosildorligini chegaralab turadigan omillardan biri tuproqning suv eroziyasiga chalinishi oqibatida tuproq unumdorligini pasayishi hisoblanadi;

2. Tuprog'i suv eroziyasiga o'rtacha va kuchli chalingan, nishobligi yuqori bo'lgan tog' oldi lalmikor yerlarda qiyalikka nisbatan ko'ndalangiga ishlov berish va shu yo'nalishda ekish kuzgi bug'doy va boshqa ekinlarning hosildorligini o'rtacha 31-34 % ga oshiradi;

3. Atmosfera yog'in-sochinlaridan samarali foydalanish maqsadida lalmikor maydonlarda yomg'ir va kichik sel suvlarini jamg'arish orqali boshqoli don ekinlarini may oyida bir marta yomg'irlatib sug'orish samarali natija beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Большаков Ф.Ф. Водный режим богарных почв Узбекистана. // Труды почвенного института им. В.Д. Докучаева. Т.32. изд. АН СССР. М. 1950.- С. 159-162.

2. Лавронов Г.А. Богарное земледелие в Узбекистане. // Т. «Узбекистан» 1979.- С 479.

3. Yusupov H., Muratkasimov A., Nishonov J. Lalmikor maydonlarda tuproqdagi tabiiy namlikdan samarali foydalanishning agrotexnologik omillari // O'zbekistonning janubiy hududlarida boshqoli don ekinlari seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agrotexnologiyalarining holati va rivojlanish istiqbollari mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami. Qarshi 2018.-B.325.

4. Mamatov.S.A., Xamraev.Sh.R., Qarshiev.R.J., Burxonjonov.B.Sh Suv tejoychi sug'orish texnologiya asoslari. Toshkent. 2022.371 b.
5. Xo'jamurodov I. "Avesto" da dehqonchilik madaniyati. Toshkent. "Navruz" 2017.
6. Ziyomuxamedov E.A. Tuproq organik moddasi va unumdorlik. Toshkent. "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat nashriyoti 2008.
7. Xoliqov. B. Yangi almashlab ekish tizimlari va tuproq unumdorligi. Toshkent 2021.
8. Xamidov.M., Shukurlaev.X., Begmatov.I., Mamataliev.A. Qishloq xo'jaligida suvdan foydalanish. Toshkent 2006. 128 b.
9. Xoliqov B.M., Namozov. F. B. Almashlab ekishning ilmiy asoslari. Toshkent. "NOSHIRLIK YOGLUSI" 2016.

Mas'ul muharrir: Beglayev Uchqun

Musahhih: Boltayev Nurali

Sahifalovchi va dizaynerlar: Normurodov Sarvar,
Sharipov Shoxruh

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul hisoblanadi. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqolalar, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: licht-1989@mail.ru

Jurnalning telegram manzili: t.me/agrobiznes_elektronjournal

Telefon raqami: +998939018320, +998934393000

Jurnal rasmiy sayti: <https://www.agrobiznesjournal.uz>

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 30.11.2024-yildagi №364/5-sonli qarori bilan 08.00.00-Iqtisodiyot fanlari bo'yicha, 08.05.2025-yildagi №370/5-sonli qarori bilan 06.00.00-Qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga kiritilgan.

"Agrobiznes, fan va texnologiyalar" ilmiy-amaliy elektron jurnali 2023-yil 23-maydan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan C-5669225 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №083688

Manzilimiz: Toshkent viloyati, Qibray tumani,
Universitet ko'chasi, 2-uy